

KÉZFOGÁSOK

JULIAN RISTA BUGARIU

A HÁBORÚ UTÁNI JUGOSZLÁVIAI ROMÁN IRODALOM

A nemzeti tarkaság, a különböző nemzetiségi csoportok együttélése világviszonylatban is egyik számottevő jellegzetessége korunknak. Egyes becslések szerint az etnikailag tarka államközösségek száma hatszorosan, sőt hétszeresen is felülmúlja az egynemzetiségű, az úgynevezett »nemzeti államok« vagy föderatív berendezésű államközösségek számát.

A mai Jugoszlávia leglényegesebb sajátosságai a függetlensége, szabadsága, öngazgatású szocialista viszonyai, a nemzetek és nemzetiségek egyenjogúsága, demokratikussága, a köztársaságokból és önkormányzatú tartományokból álló szövetségi berendezése. Közösségünk nagy gondot fordít a nemzeti egyenjogúságnak a művelődésben való érvényesítésére. Enélkül az egyenjogúság nélkül vésszen leszűkülne a jugoszláv kultúra ösztérülete, kiterjedése, és ezáltal megcsappannának teljes értékű érvényesülésének a lehetőségei. Ez egyben kérdésessé tenné a nemzeti egyenjogúságot, vagy pedig lecsökkentené olyan szintre, amely elszegényítené, korlátozná az alkotómunka kibontakozásához szükséges egyenjogú viszonyokat.

Az alkotók közötti kapcsolatok, együttműködésük, kölcsönös megismerkedésük és a közöttük létrejövő kölcsönhatás, az értékek egybefonódása és választóvonalaik egybemosódása lényeges követelménye az olyan soknemzetiségű közegnek, mint amilyen a Vajdaság Szocialista Autonóm Tartomány. A nyelvi különbségek kétségtelenül még mindig komoly és hagyományos fennálló válaszfalat jelentenek, habár olyan környezetben, amelynek lakói egy közösségben nőttek fel, és hosszabb időn át összeszokottan soknemzetiségű környezetben élnek — ez pedig közismerten vajdasági sajátosság —, a nyelv kevésbé gátolja a kölcsönös kapcsolatok elmélyítését.

Figyelembe véve az említett szempontokat, az alábbiakban röviden áttekintjük a jugoszláviai román irodalmat.

A háború előtti időkben, beleszámítva a XIX. század második felét is, Vajdaság területén kifejezettebb eszmei álláspontok híján jó néhány, többé-kevésbé kéresezéletű román nyelvű kiadvány látott napvilágot Versecen, Pancsován, Zrenjaninban, Kustiljban, Banatsko Novo Selón. Ezekben a kiadványokban időről időre irodalmi jellegű szövegek is megjelentek. (Valójában a népművészeti gyűjtőmunka adalékai voltak ezek, vagy olyan írások, amelyek a népművészet szellemében fogantak). Hasonló írásokat találunk akkortájt a románul megjelenő úgynevezett népi kalendáriumokban is. (Ezeket Versecen, Pancsován és Fehértemplomon nyomtatták.)

Csak ezekhez a vérszegény előzményekhez viszonyítva ismerhetjük el a mai Lumina című folyóirat megindulásának korszakalkotó voltát. A Lumínával egyidejűleg még négy kiadvány jelent meg, ezek közül kettőt időszakonként adtak ki. A román nyelvű irodalmi folyóirat elődjéül az 1946 áprilistól kezdve a Libertatea (Szabadság) című újságban megjelenő új, forradalmi eszméket hirdető Libertatea Literara (Irodalmi Szabadság) című mellékletet tekinthetjük. 1947 januárjában a melléklet LUMINA címmel önálló irodalmi folyóirattá alakul. Akkori szerkesztői: Vasko (Vasilie) Popa, Mihai Avramescu és Radu Flora voltak, a folyóiratot jelenleg Ion Bălan szerkeszti.

E múltbeli irodalmi élet ideológiai vezérelve — legalább is, ami a folyóirat létének kezdeti szakaszát illeti — a hangsúlyozottan politikai hangolású társadalomtudomány volt, az akkoriban uralkodó szocialista realizmus irányzatának megfelelően, típusát tekintve pedig Gorkij módra romantikus volt, némi magától értetődő proletkultus beütéssel. (Akkortájt jelentkezett az úgynevezett »paraszírók« kisebb csoportja is.) Az ötvenes évek táján már lassanként megindult az olvadási folyamat. Csakhogy továbbra is érezhető az ábrázolás eszközein a klasszikus irodalom, valamint a népművészet hatása.

A soron következő évtized (1950 és 1960 között) sajátosan átmeneti jellegű volt. Egy kisebb fokú tájékozatlanság periódusát is beleszámítva, ez az évtized voltaképpen az útkeresés ideje. Az írók kísérletező kedve inkább az ábrázolás módszerbeli újításaira, semmint a témaválasztásra vonatkozott. Egyre inkább előtérbe került az egyéni hangulatok érzékeltetése, különösen ami a költészetet illeti. Ezt követően 1965 után, az akkor induló, valamint a már befutott középnemzedéknél a formanyelv tekintetében bizonyos fokú absztrakt törekvések is megjelentek.

A Lumina körül román nyelvű irodalmi mozgalom alakult ki, és a mozgalmon belül új szervezeti formák is jelentkeztek. 1946 augusztusában a Versec melletti Kustiljban lezajlott irodalmi est keretében megalakult a Lumina Irodalmi Köre, néhány év múlva pedig, 1950-ben, Versecen létrejön a Román Írók és Közírók Klubja. A Román Nyelvművelő Egyesület keretében 1964-ben megalakult az Irodalmi Aktíva, amelynek tevékenysége különösen az utóbbi években élenkült fel.

Még 1950-ben az aktíva három tagja — Mihai Avramescu, Ion Bălan és Radu Flora a Jugoszláv Írószövetség tagja lett, közülük ketten magas elismerésben részesülnek — két köztársasági irodalmi díjat ítélnék oda az aktíva tagjainak.

A román nyelvű irodalmat több tíz főre tehető alkotó és a különböző nemzedékekből származó — és ennek megfelelően eltérő művészi arculatú és felfogású — lelkes irodalombarát műveit. Közülük heten a Vajdasági Íróegyesület tagjai. Néhányan felváltva írnak román, illetve szerbhorvát nyelven. (Ilyen például Slavco Alimján.) Flonica Stefan költőnő már régóta nem román, hanem szerbhorvát nyelven ír, míg Vasko Popa néhány rövid lélegzetű szöveget leszámítva soha nem is alkotott román nyelven.

A román nyelven nyomtatott kiadványok száma — beleértve az irodalomtörténeti, valamint a nyelvtudományi és nyelvjárási jellegű munkákat is — elsősorban Radu Flora professzor műveit — mintegy negyven címszóra rúg, ami mindenképpen figyelemre méltó mennyiség. A román nemzetiségi írók alkotásait nagy ritkán fordították a jugoszláv nemzetek és nemzetiségek nyelvére, ezenkívül néhány kiemelkedő alkotása eljutott a szomszédos Románia olvasóihoz is.

Mindez élénk irodalmi tevékenységről tanúskodik, aminek, sajnos, kevés a látszata, híre ugyanis még nem tört be a jugoszláv köztudatba, mert csak Mihai Avramescu egy könyvét fordították le eddig szerbhorvát és magyar nyelvre, továbbá megjelent egy versválogatás is magyarul.

A Lumina folyóiratnak úttörő küldetése volt az elmúlt 25 évben, hiánytalanul igazolta létét, és sokat tett a jugoszláviai román irodalmi nyelv gazdagodásáért. Munkássága mély nyomot hagyott maga után megbecsülést érdemlő irodalmi mozgalom zászlóvivőjeként.

A mai jugoszláviai román nyelvű irodalom jellemzője az az általános érvényű törekvés, hogy a negyed évszázados tevékenység összegzését követően hathatósabban javítson az alkotási körülményeken. A román nyelvű irodalom ugyanis számos eleménél fogva két kultúra és két irodalom némileg félreeső pólusa között feszül, és pillanatnyilag azon fáradozik, hogy kilábaljon a közhelyek, a szokványosság, a kontárság, az elvtelen alkalmazkodás és a kisebbségi posványából.

Közismert tény, hogy a kulturális életre és egyben az irodalom arculatára is sok tekintetben meghatározó befolyása van a múltnak és a hagyományoknak. Ez a törvényszerűség érvényes a jugoszláviai románok kultúrájára és irodalmára is. Ezzel kapcsolatban azonban meg kell állapítanunk, hogy a román nemzetiségi csoport kultúrája és tradíciói nem kizárólag az anyaországból erednek, hanem magukon viselik a soknemzetiségű Vajdaságban töltött két évszázados együttélés jegyeit is. A nemzetiségi irodalmak fejlődése szempontjából éppen ezért üdvös a kölcsönös megismerés és méltánylás ténye, mert ezáltal is értelmetlenné válik az a még ma is fellelhető hiedelem, hogy a nemzetiségi irodalmak a hirtelen megkapott, a túlságosan egyszerre beálló méltánylás és egyenjogúsítás következtében önmaguk felé fordultak, bezárkóztatták és kizárólagosakká váltak. A kölcsönös megismerés, az alkotó szellemű együttműködés, valamint az irodalmaink közötti kapcsolatok — ezek közé sorolhatjuk ezt a kis ismertetőt is — lévén egy kisebb számú nemzetiségi csoport irodalma, mint amilyen a vajdasági románságé, amely kisebb olvasótáborra számíthat és ennél fogva szűkebb környezetben hat, megtalálja az utat az új közönség felé és túl-

teszi magát azon a helyzeten, amikor úgy tekintettek rá, mint hiteles értékű alkotómunkára képtelen irodalomra, mint a külföldi és a hazai irodalmak egyszerű fogyasztójára.

A költői erejű jugoszláv román irodalom válogatott alkotásainak leendő olvasója a következő oldalakon maga is megismerkedhet ennek az irodalomnak gazdag érzelmi skálájával, sajátos vérmérsékletével Slavco Almaján nagyközönség elé kívánczó, esztrádszellemű megszállottságával.

Biztosra vehető, hogy ezen ismertető révén a magyar, de akár a más nemzetiségű olvasó is még inkább meggyőződik arról, hogy e szelíd vonalú Pannón-síkságon élő emberek — tekintet nélkül arra, milyen nyelven írnak — mennyire közel állnak egymáshoz, mennyire egyek...

Aladics János fordítása

